୪

ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ମୁଖବନ୍ଧ ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସଭା ପରୋକ୍ଷ ଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ସମ୍ବିଧାନ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୀତିକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଥିଲା । ସେହି ନୀତି ମଧ୍ୟରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ନ୍ୟାୟ, ସମାନତା ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଯାହା ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଥିଲା । ଏହା ଘୋଷଣା କରିଥିଲା ଯେ ଭାରତ ଗୋଟିଏ ସାର୍ବଭୌମ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଓ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ହେବ ।

ଭାରତ ସମ୍ବିଧାନ ମୁଖବନ୍ଧରୁ ଆରମ୍ଭ । ସମ୍ବିଧାନର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ମୁଖ୍ୟ ନୀତି ନିୟମ ଗୁଡିକ ମୁଖବନ୍ଧରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ସମ୍ବିଧାନର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡିକ ପରୋକ୍ଷ ଓ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଭାବେ ଏହିସବୁ ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ଯାହା ମୁଖବନ୍ଧରୁ ଆସିଅଛି । ଏହି ବିଷୟରୁ ତୁମେ ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରସ୍ତୁତି, ଏହାର ରାଜନୈତିକ ଦର୍ଶନ ଯାହା ମୁଖବନ୍ଧରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ଏବଂ ସମ୍ବିଧାନର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବିଷୟରେ ଶିକ୍ଷା କରିବ ।

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ଏହି ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ପଢ଼ିସାରିଲା ପରେ ତୁମେ –

- ରାଷ୍ଟ୍ରର ମୌଳିକ ଆଇନ୍ ଭାବରେ ସମ୍ବିଧାନର ଗୁରୁତ୍ୱ ଜାଣିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବ ।
- ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରଣୟନ ସଭାର ଗଠନ ଓ ଚିଠା କମିଟିର ଭୂମିକା ଓ ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରଣୟନ ସଭାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବ ।
- ସମ୍ବିଧାନର ମୁଖବନ୍ଧ ଓ ଏହାର ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିପାରିବ ।
- ମୁଖବନ୍ଧର ମୌଳିକ ନୀତିଗୁଡିକ ଚିହ୍ନଟ କରିବା ଓ ସାମ୍ବିଧାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ତାହାର ପ୍ରତିଫଳନ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବ ।
- ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିପାରିବ ।
- ଲିଖିତ ଓ ଅଲିଖିତ, ନମନୀୟ ଓ ଅନମନୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜାଣିବା ପାଇଁ ସକ୍ଷମ ହେବ ।
- ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିପାରିବ ।
- ମୌଳିକ ଅଧିକାର, ମୌଳିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ନୀତିର ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହେବ । ।
- ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ଓ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟ ସମ୍ବିଧାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜାଣିପାରିବ ।

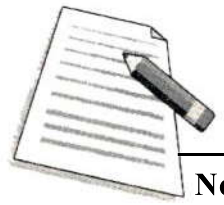

Notes

୫.୧ ସମ୍ବିଧାନ

ଆଧୁନିକ ରାଷ୍ଟ୍ର ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ର ଯାହା ଜନସାଧାରଣମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ସେଥିପାଇଁ ଏହା ମତ ଦିଏ ଯେ, ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ସରକାର ରହିବା ଉଚିତ ଯାହା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବେ କ୍ଷମତା ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ।

ସମ୍ବିଧାନ ହେଉଛି କେତେଗୁଡିଏ ନୀତି ଓ ନିୟମର ସମାହାର । ଏହା ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସରକାର ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରେ ସରକାର ଓ ନାଗରିକ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସଂପର୍କକୁ ତର୍ଜମା କରେ ।

ସମ୍ବିଧାନ ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସହିତ ଜଡିତ ଯଥା – ସରକାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂପର୍କ ଏବଂ ସରକାର ଓ ନାଗରିକ ସହିତ ସଂପର୍କ ।

ସମ୍ବିଧାନ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ରର ମୌଳିକ ଆଇନ୍ । ଏହା ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ତିଆରି କରେ ଯାହା ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ଅଟେ । ଏହା ସାମ୍ବିଧାନିକ ଆଧାର ପ୍ରଦାନ କରେ ଯାହା ସରକାରର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଟେ । ଏହା ନାଗରିକମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରେ ।

୫.୨ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭା

ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି । ପ୍ରଣୟନ ସଭା ୧୯୪୬ ମସିହାରେ ଗଠନ ହୋଇଥିଲା ।

ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭାର ସଦସ୍ୟମାନେ ପ୍ରାଦେଶିକ ସଭାର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ରାଜକୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଶାସକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନୋନୀତ ହୋଇଥିଲେ । ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସହିତ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭାଏକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସାର୍ବଭୌମ ସମାନ ଭାବରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭାର ସଦସ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ୨୯୯ ଥିଲା । ୨୨୯ ଜଣ ସଦସ୍ୟ ପ୍ରାଦେଶିକ ସଭାଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚନ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ରାଜକୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରରୁ ମନୋନୀତ ହୋଇଥିଲେ । ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭାର ସଂଖ୍ୟା ଗରିଷ୍ଠ ସଦସ୍ୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଦଳରୁ ଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରମୁଖ ନେତାମାନେ ଏହାର ସଦସ୍ୟ ରହିଥିଲେ ।

> **ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ / ରାଜକୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର –** ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ସମୟରେ ୫୬୦ ଅଞ୍ଚଳ ଏହାର ସିଧାସଳଖ ରାଜତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ରହି ନଥିଲା । ଏହା ଭାରତୀୟ ଶାସକ କିମ୍ବା ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ସେଗୁଡିକୁ ଦେଶୀୟ/ରାଜ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ରାଜକୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର କୁହାଯାଉଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କାଶ୍ମୀର, ପଟିଆଲା, ହାଇଦ୍ରାବାଦ, ମହୀଶୁର, ବରୋଦା ଅନ୍ୟତମ ।

୫.୨.୧ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା

ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭା ସଭାର ସଭାପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଡ଼କ୍ଟର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭାର ସଭାପତି ଭାବେ ନିର୍ବାଚନ ହୋଇଥିଲେ । ସଭା କେତେଗୁଡ଼ିଏ କମିଟି ମାଧ୍ୟମରେ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା । କମିଟି ଦୁଇଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମତଃ କାର୍ଯ୍ୟ ବିଧାୟକ ବ୍ୟାପାର ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ଆଇନ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟକୁ ନେଇ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଗୋଟିଏ ପରାମର୍ଶଦାତା କମିଟି ଥିଲା ଯାହା ବାହାରୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲା । ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କମିଟି ଥିଲା ଚିଠା କମିଟି, ଡକ୍ଟର ବି.ଆର୍. ଆମ୍ବେଦକର ଏହାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଥିଲେ । ଏହି କମିଟିର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ସମ୍ବିଧାନର ଚିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ

କରିବା ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ କମିଟି ୧୬୬ ଦିନ ବସିଥିଲା ଯାହା କି ଦୁଇବର୍ଷ ଏଗାର ମାସ ଓ ଅଠର ଦିନ ସମୟ ନେଇଥିଲା ।

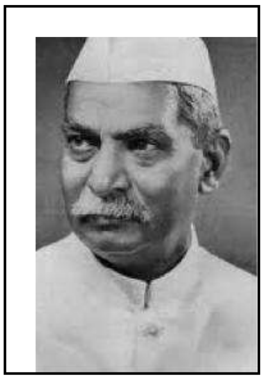

ଡ଼କ୍ଟର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ
ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭାର
ସଭାପତି

ଡ଼କ୍ଟର ବି. ଆର୍. ଆମ୍ବେଦକର
ସମ୍ବିଧାନ ଚିଠା କମିଟିର
ଅଧ୍ୟକ୍ଷ

ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭାର ସଦସ୍ୟମାନେ ଆଇନ୍ ପ୍ରଣୟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ସଚେତନ ଥିଲେ । ଏହା ଫଳର ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ରହୁଥିଲା ସମସ୍ତଙ୍କର ମତାମତ ସପକ୍ଷରେ । କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତିରେ ପହଞ୍ଚିବା ସମୟରେ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର ଲୋକମାନଙ୍କର ଆକାଂକ୍ଷା ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ରହୁଥିଲା ।

ବିଷୟ ଭିତ୍ତିକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୫.୧

ସଠିକ୍ ଉତ୍ତରରେ (✓) ଟିକ୍ ଚିହ୍ନ ମାରିବ ।

୧। ଦେଶର ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି ।
- (କ) ଦୋଷୀମାନଙ୍କର ଦଣ୍ଡ ।
- (ଖ) ଦେଶର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।
- (ଗ) ନାଗରିକ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ।
- (ଘ) ଅନ୍ୟ ଦେଶ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କ ।

୨। ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭାର ସଦ୍ୟମାନେ –
- (କ) ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ଦ୍ୱାରା ମନୋନୀତ ।
- (ଖ) ରାଜନୈତିକ ଦଳମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନୋନୀତ ।
- (ଗ) ପ୍ରାଦେଶିକ ସଭା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚନ ଓ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମନୋନୀତ ।
- (ଘ) ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚନ ।

୩। ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ଚିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା –
- (କ) ପରାମର୍ଶଦାତା କମିଟି ଦ୍ୱାରା ।
- (ଖ) ସଭାର ସେକ୍ରେଟେରୀଏଟ୍ ଦ୍ୱାରା ।
- (ଗ) ସଭାର ସଭାପତି ଦ୍ୱାରା
- (ଘ) ଚିଠା କମିଟି ଦ୍ୱାରା ।

୫.୩ ସମ୍ବିଧାନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ

ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରସ୍ତୁତିର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଥିଲା, ଦୁଇଶହ ବର୍ଷର ଉପନିବେଷବାଦ ଶାସନ ସାମୁହିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ, ଜାତୀୟ ସଂଗ୍ରାମ, ଦେଶର ବିଭାଜନ ଓ ସାଂପ୍ରତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରସାର । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସଂବିଧାନର ପ୍ରଣେତାମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଅଭିଳାଷ, ଦେଶର ଏକତା ଓ ସଂହତି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରତି ସଚେତନ ଥିଲେ । ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ମତ ଥିଲା । କେତେକ ସମାଜବାଦନୀତି ପ୍ରତି ଓ କେତେକ ଗାନ୍ଧୀବାଦ ନୀତି ପ୍ରତି ଆନୁଗତ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କେହି ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁ ନଥିଲେ କାରଣ ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟ ଉଦାରବାଦୀ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ଭାରତକୁ ଗୋଟିଏ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଦାନ କରିବା ସହିତ ଲୋକମାନଙ୍କର ମହତ ଇଚ୍ଛାକୁ ପୂରଣ କରିବା ।

ଡକ୍ଟର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ନୂଆ ସମ୍ବିଧାନ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରୁଛନ୍ତି

ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବିଷୟ ଓ ନୀତିନିୟମ ଉପରେ ସର୍ବସମ୍ମତି ଆଣିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଥିଲା । ଯେପରି କୌଣସି ମତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେବନାହିଁ । ଡ଼ିସେମ୍ବର ତା୧୭ରିଖ ୧୯୪୬ ମସିହାରେ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭାରେ ଜବାହାର ଲାଲ୍ ନେହେରୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପସ୍ଥାପିତ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତାବ ସର୍ବସମ୍ମତ ସମର୍ଥନ ପାଇଥିଲା ଯାହା କି ଜାନୁଆରୀ ତା୨୨ରିଖ ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ସର୍ବସମ୍ମତି କ୍ରମେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଣୟନ ସଭା ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ ନଭେମ୍ବର ତା୨୬ ରିଖ ୧୯୪୯ ମସିହା ସମାପ୍ତ କରିଥିଲା । ସମ୍ବିଧାନ ଜାନୁଆରୀ ତା ୨୬, ୧୯୫୦ ମସିହାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଗଲା । ସେହିଦିନରୁ ଭାରତ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପରିଣତ ହେଲା । କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଠିକ୍ ସେହିଦିନ ଭାରତ ତାର ପ୍ରଥମ ସ୍ୱାଧୀନତା ଦିବସ ପାଳନ କରିଥିଲା ଯାହା ଡ଼ିସେମ୍ବର ତା୩୧, ୧୯୨୯ ମସିହା କଂଗ୍ରେସର ଲାହୋର ଅଧିବେଶନରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଇଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଜାନୁଆରୀ ତା୨୬, ୧୯୫୦ ମସିହାକୁ ସମ୍ବିଧାନର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଦିବସ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା ।

୫.୪ ପ୍ରସ୍ତାବନା (Preamble)

ତୁମେ ଜାଣ ଯେ, ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନର ଆରମ୍ଭ ପ୍ରସ୍ତାବନାରୁ । ଆସ ଜାଣିବା ପ୍ରସ୍ତାବନାର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ପ୍ରସ୍ତାବନା ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ପୁସ୍ତକର ମୁଖବନ୍ଧ ସଦୃଶ୍ୟ । ମୁଖବନ୍ଧ ହେତୁ ଏହା ସୂଚୀପତ୍ର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ଏହା ଯାହା ଲେଖା ଯାଇଛି ତା'ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରେ । ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରସ୍ତାବନା ହେଉଛି ଏକ ମାର୍ଗଦର୍ଶକ ।

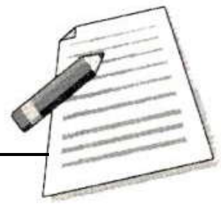

Notes

ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରସ୍ତାବନା

"ଆମେ ଭାରତବାସୀ, ଭାରତକୁ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ସମାଜବାଦୀ, ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ଗଠନ କରିବୁ ଏବଂ ଏହାର ସମସ୍ତ ନାଗରିକଙ୍କୁ ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ନ୍ୟାୟ ଚିନ୍ତା, ମତ ପ୍ରକାଶ, ଧାରଣା, ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଉପାସନାର ସ୍ୱାଧୀନତା ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ସୁଯୋଗର ସମାନତା ପ୍ରଦାନ କରିବା ।

ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଜାତିର ଏକତା ଓ ଅଖଣ୍ଡତା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାତୃତ୍ୱକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା ଭାବରେ ସଂକଳ୍ପ କରି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମ୍ବିଧାନ ସଭାରେ ଅଦ୍ୟ ୧୯୪୯ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ଛବିଶ ତାରିଖରେ ଏତଦ୍‌ଦ୍ୱାରା ଏହି ସମ୍ବିଧାନକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର, ପ୍ରଣୟନ ଓ ସମର୍ପଣ କଲୁ ।"

We, THE PEOPLE OF INDIA, having solemnly resolved to constitute India into a SOVEREIGN SOCIALIST SECULAR DEMOCRATIC REPUBLIC and to secure to all its Citizen :

JUSTICE, Social, Economic and Political

LIBERTY of thought, expression, belief, faith and worship.

EQUALITY of status and of opporunity and to promote among them all

FRATERNITY assuring the dignify of the individual and the unity and integrity of the Nation.

IN OUR CONSTITUENT ASSEMBLY this twenty-sixth day of November, 1949, do HERE BY ADOPT, ENACT AND GIVE TO OUR SELVES THIS CONSTITUTION.

ସଂକ୍ଷେପରେ ପ୍ରସ୍ତାବନା ସମ୍ବିଧାନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଦୁଇଟି ଭାଗରେ ଆଲୋଚନା କରିଅଛି । ପ୍ରଥମତଃ ଏହା ସରକାରର ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିର ଆଦର୍ଶ । ପ୍ରସ୍ତାବନା ହେଉଛି ସମ୍ବିଧାନ ମାପକାଠି । ପ୍ରସ୍ତାବନାରେ ଉଲ୍ଲେଖ୍ୟ କରାଯାଇଥିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଗୁଡିକ ହେଲା ।

(କ) ଭାରତକୁ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ, ସମାଜବାଦ, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । (ସମାଜବାଦ, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ, ୧୯୭୬ ମସିହାରେ ୪୨ତମ ସମ୍ବିଧାନ ସଂଶୋଧନ ଆଇନ୍ କମିଟିରେ ଯୋଗ ହୋଇଛି ।)

(ଖ) ଭାରତର ସମସ୍ତ ନାରିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି –

୧। ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ନ୍ୟାୟ ।

୨। ଚିନ୍ତା, ମତ ପ୍ରକାଶ, ଧାରଣା, ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଉପାସନାର ସ୍ୱାଧୀନତା ।

୩। ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ସୁଯୋଗର ସମାନତା ।

୪। ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଜାତିର ଏକତା ଓ ଅଖଣ୍ଡତା ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପୂର୍ବକ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାତୃତ୍ୱ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିବା ।

୫.୫ ସାର୍ବଭୌମ, ସମାଜବାଦ, ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର

ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଷ୍ଟ୍ରରମୁଖ୍ୟ ଉପାଦାନ ଅଟେ । ଏହା ଅର୍ଥ ନିରଙ୍କୁଶ ସ୍ୱାଧୀନତା ଯାହା ଗୋଟିଏ ସରକାର କୌଣସି ଅନ୍ୟ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉ ନଥିବ । ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଓ ବର୍ହିଃକ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ରାଷ୍ଟ୍ର । ଏହା ବର୍ହିଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଅଟେ । ଏହା ତା'ର ନିଜର ନୀତି ନିୟମ ପ୍ରଣୟନ କରେ । ଭାରତ ତା'ର ବୈଦେଶିକ ନୀତି ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ।

ସମାଜବାଦ : ପ୍ରସ୍ତାବନା ଭାରତକୁ ଏକ ସମାଜବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ଘୋଷଣା କରେ । ମୂଳ ସମ୍ବିଧାନରେ ସମାଜବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ପ୍ରତିଫଳନ ଘଟିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ୧୯୭୬ ମସିହାରେ ସମ୍ବିଧାନ ୪୨ତମ ସଂଶୋଧନ ଆଇନ୍ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତାବନାରେ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବେ ସମାଜବାଦୀ ଶବ୍ଦଟି ଯୋଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ସମାଜବାଦ ଶବ୍ଦଟି ଅର୍ଥନୈତିକ ଯୋଜନାର ଏକ ବିଷୟ ଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥିଲା । ଅର୍ଥନୀତିରେ ଏହାର ବିଶେଷ ଭୂମିକା ଥିଲା । ଅସମନତାର ମୂଳୋତ୍ପାଟନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରଦାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା, ସମାନ କାମ ପାଇଁ ସମାନ ମଜୁରୀ ପ୍ରଭୃତି ନୀତି ଗୁଡ଼ିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାର ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତା ଏଥିରେ ରହିଛି ।

ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ : ଭାରତର ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ କହିଲେ ଭାରତ ଗୋଟିଏ ଧାର୍ମିକ ରାଷ୍ଟ୍ର ନୁହେଁ କି ବିଧର୍ମି ରାଷ୍ଟ୍ର ନୁହେଁ କି ଧର୍ମ ବିରୋଧୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ନୁହେଁ । ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷର ଅର୍ଥ ହେଲା ଭାରତର କୌଣସି ସରକାରୀ ଧର୍ମ ନାହିଁ । ରାଷ୍ଟ୍ର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମ ପାଇଁ ଅନୁଦାନ ପ୍ରଦାନ କରେ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଦୁଇଟି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ପ୍ରଥମତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ବିବେକ ଅନୁସାରେ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବ ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ରାଷ୍ଟ୍ର ଧର୍ମକୁ ଆଧାର କରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି / ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ପକ୍ଷପାତ କରିବ ନାହିଁ ।

ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର : ଭାରତ ଏକ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଷ୍ଟ୍ର । ଭାରତରେ ସାର୍ବଜନୀନ ସାବାଳକ ଭୋଟ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ଭାରତର ସଂସଦ ଓ ବିଧାନସଭାର ସଭ୍ୟମାନେ ଭୋଟ ମାଧ୍ୟମରେ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚନ ହୁଅନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ନାଗରିକମାନେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ମୌଳିକ ଅଧିକାର ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ଭାରତ ଏକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର । ଭାରତର ରାଷ୍ଟ୍ରମୁଖ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ରାଷ୍ଟ୍ରପତି । ସେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ନିର୍ବାଚିତ ହେଉଛନ୍ତି ।

ବିଷୟ ଭିତ୍ତିକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୫.୨

୧। ଭାରତର ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷବାଦର ଅର୍ଥ –
ଧର୍ମର ବିରୋଧ/ସବୁ ଧର୍ମକୁ ସମ୍ମାନ / ଜଣଙ୍କର ନିଜ ଧର୍ମକୁ ସମ୍ମାନ ।

୨। ସମାଜବାଦର ଅର୍ଥ –
ରାଷ୍ଟ୍ର ଅଧୀନରେ ସମସ୍ତ ଶିଳ୍ପ/ ଅର୍ଥନୀତିରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା/ ଧନର ସୁଗମ ବଣ୍ଟନ ।

୩। ଭାରତ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ________ ଦିନ ପରିଣତ ହେଲା ।
୧୫ ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୪୭/ ୨୬ ନଭେମ୍ବର ୧୯୪୯/ ୨୬ ଜାନୁଆରୀ ୧୯୫୦

୫.୬ ନ୍ୟାୟ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଓ ସମାନତା

ସ୍ୱାଧୀନତାର ସଂଗ୍ରାମ କେବଳ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ସଂଗ୍ରାମ ଭାରତୀୟ ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିବା, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ଓ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଶୋଷଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବନାରେ ନ୍ୟାୟ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଓ ସମାନତା ଭଳି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭାରତର ସମସ୍ତ ନାଗରିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଅଛି ।

ନ୍ୟାୟ : ପ୍ରସ୍ତାବନା ପ୍ରଥମେ ନ୍ୟାୟର ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଅଛି । ସାମାଜିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣ କରିବା ଏହାର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସମ୍ବିଧାନ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ କରି ଓ ସମସ୍ତ ନାଗରିକଙ୍କୁ ସମାନ ଅଧିକାର ଦେଇ ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛି । ସମ୍ବିଧାନରେ ପ୍ରଣୀତ ରାଷ୍ଟ୍ର

ନିର୍ଦ୍ଦେଶମୂଳକ ନୀତି ଦେଶର ଜାତୀୟ ଅର୍ଥର ସୁଷମ ବଣ୍ଟନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଅର୍ଥନୈତିକ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରେ । ସାର୍ବଜନୀନ ସାବାଳକ ଭୋଟ ପ୍ରଥା ରାଜନୈତିକ ନ୍ୟାୟର ସୂଚନା ଦିଏ ।

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା : ପ୍ରସ୍ତାବନାରେ ଚିନ୍ତା ଓ ମତ ପ୍ରକାଶର ସ୍ୱାଧନୀତା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ମୌଳିକ ଅଧିକାର ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି ସ୍ୱାଧୀନତାଗୁଡିକ ନାଗରିକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଉପାସନାର ସ୍ୱାଧୀନତା ମଧ୍ୟ ମିଳିଛି ଯାହା ଏକ ମୌଳିକ ଅଧିକାର ।

ସମାନତା : ସମାନତା ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି, ସମାନ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ସମାନ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଉପଭୋଗ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ପଦ୍ଧତିର ଏକ ଅଂଶ । ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକକୁ ସମାନ ଅଧିକାର ଓ ସମାନ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଦେଇଅଛି । ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ, ଧର୍ମ, ଲିଙ୍ଗ ଭିତ୍ତିରେ ବାଛ ବିଚାର କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଆଇନ୍ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମସ୍ତେ ସମାନ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରକାର ଆଇନ୍ ଲାଗୁ ହୋଇଛି ।

ବିଷୟ ଭିତ୍ତିକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୫.୩

୧। ନ୍ୟାୟର ଅର୍ଥ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦେବା ଯାହା ସେମାନଙ୍କର ________ ।
ଉଚିତ ଅଧିକାର ଅଟେ / ଇଚ୍ଛା

୨। ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଏ ________ ।
ଚିନ୍ତା ଓ ମତ ପ୍ରକାଶର ସ୍ୱାଧୀନତା / ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିର ସ୍ୱାଧୀନତା ।

୫.୭ ଭାତୃତ୍ୱ, ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଏକତା ଓ ଅଖଣ୍ଡତା

ଭାରତର ଅତୀତର ଇତିହାସ ଓ ବିଭାଜନରୁ ଯାହା ଶିକ୍ଷା ମିଳିଛି ସେଥିରୁ ଭାରତ ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରଣେତାମାନେ ଭାରତର ଏକତା ଓ ଅଖଣ୍ଡତା ଉପରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରସ୍ତାବନାରେ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ବିକାଶ, ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଶର ଏକତା ଓ ଅଖଣ୍ଡତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ, ଭାଷା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସୌହାର୍ଦ୍ଦପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂପର୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତା'ର ମୂଲ୍ୟ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେବା ଦ୍ୱାରା ଉଦାର ଓ ସହନଶୀଳ ସଂସ୍କୃତିର ବିକାଶ ଘଟିବ ଏବଂ ଭାତୃଭାବ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଜାତୀୟ ଏକତା ଓ ସଂହତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ପ୍ରସ୍ତାବନାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏହି ମହତ୍ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅନେକାଂଶରେ ସଫଳ ହୋଇଛି ।

ସମତାବାଦ : ଗୋଟିଏ ସମାଜ ଯିଏ ଏହାର ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୁଏ ତାକୁ ସମତାବାଦୀ ସମାଜ କୁହାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ସମତାବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ନାଗରିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅସମାନତାକୁ କମାଏ ଓ ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିଥାଏ ।

ପ୍ରସ୍ତାବନା କେତେକ ମାନବୋଚିତ ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛି ଯାହା ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ, ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷତା ଓ ସମତାବାଦ, ଯେହେତୁ ସଂବିଧାନର ଏକ ଅଂଶ ହୋଇ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଚାରାଳୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତାବନକୁ ସର୍ବଦା ଉଚିତ୍ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଅଛି ।

୫.୮ ସମ୍ବିଧାନର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

ତୁମେ ପ୍ରସ୍ତାବନା ବିଷୟରେ ପଢ଼ିଲ । ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧ୍ୟାୟ ଭାବରେ ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବିଷୟରେ ପଢ଼ିବ ଯାହା ପ୍ରସ୍ତାବନାରୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ଆସିଛି । ଆମ ସମ୍ବିଧାନରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାଥିବା ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରତି ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରଣେତା ମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିବା ସୂଚୀତ କରେ ।

ଗୋଟିଏ ଲିଖିତ ସମ୍ବିଧାନ :

ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ଲିଖିତ ସମ୍ବିଧାନ । ଗୋଟିଏ ଲିଖିତ ସମ୍ବିଧାନ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଛି ଓ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତାରିଖରେ ଦଲିଲ୍ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ ହୋଇଛି । ତୁମେ ପ୍ରଥମରୁ ପଢ଼ିଛ ଯେ, ଆମର ସମ୍ବିଧାନ ଦୁଇବର୍ଷ, ଏଗାର ମାସ ଓ ଅଠର ଦିନରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ୨୬ ନଭେମ୍ବର ୧୯୪୯ ମସିହାରେ ଗୃହୀତ ହେଲା ଓ ୨୬ ଜାନୁଆରୀ ୧୯୫୦ ମସିହାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା । କେତେକ ପ୍ରଥା ଓ ପରମ୍ପରା ସେହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କ୍ରମେ ବିକଶିତ ହେଲା ଯାହା ସମ୍ବିଧାନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉପଯୋଗୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସମ୍ବିଧାନ ଏକ ଅଲିଖିତ ସମ୍ବିଧାନ । ଗୋଟିଏ ଲିଖିତ ସମ୍ବିଧାନ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦଲିଲ୍ ଆକାରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ପୃଥିବୀ ଦୀର୍ଘତମ ସମ୍ବିଧାନ । ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନରେ ୩୯୫ଟି ଧାରା ଏବଂ ୮ଟି ଅନୁସୂଚୀ ରହିଛି କିନ୍ତୁ ଆମେରିକା ସମ୍ବିଧାନରେ ୭ଟି ଧାରା ରହିଛି ।

ବିଷୟ ଭିତ୍ତିକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୫.୪

ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(କ) ସମ୍ବିଧାନ ହେଉଛି ________ । (ନୀତି, ମୌଳିକ ଆଇନ୍, ନୀତି ନିୟମ)

(ଖ) ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ________ ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା

(ଅଗଷ୍ଟ ୧୫, ୧୯୪୭, ନଭେମ୍ବର ୨୬, ୧୯୪୯, ଜାନୁଆରୀ ୨୬ ୧୯୫୦)

(ଗ) ଭାରତ ସମ୍ବିଧାନର ________ ଟି ଧାରା ଅଛି । (୪୯୫, ୩୯୫. ୨୯୭)

(ଘ) ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ________ ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ।
(ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭା, କିମିଟି, ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଣୟନ ସଭା)

ନମନୀୟ ଓ ଅନମନୀୟର ସମ୍ମିଳନ :

ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ନମନୀୟ ଓ ଅନମନୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ଏକ ସମ୍ମିଳନର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ । ସମ୍ବିଧାନର ସଂଶୋଧନ ପ୍ରଣାଳୀ ଉପରେ ସମ୍ବିଧାନର ନମନୀୟତା ଓ ଅନମନୀୟତା ବିଚାର କରାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଅନମନୀୟ ସମ୍ବିଧାନରେ ସମ୍ବିଧାନର ଧାରାର ସଂଶୋଧନ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ ପ୍ରଣାଳୀ ଅବଲମ୍ବନ ହୋଇଥାଏ । ଆମେରିକା, ସ୍ୱିଜରଲ୍ୟାଣ୍ଡ୍ ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆର ସମ୍ବିଧାନ ଅନମନୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ଅଟେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ସିମ୍ବିଧାନ ନମନୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ଅଟେ । କାରଣ ସଂଶୋଧନ ଧାରା ଅତି ସହଜ ଓ ସରଳ ।

ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ତିନି ପ୍ରକାର ସଂଶୋଧନ ପ୍ରଣାଳୀର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛି । ପ୍ରଥମତଃ ସମ୍ବିଧାନର କେତେକ ଧାରା କେବଳ ସଂସଦର ଉଭୟ ଗୃହରେ ଏକକ ସଂଖ୍ୟା ଗରିଷ୍ଠତା ଲାଭ କରି ସଂଶୋଧନ କରାଯାଏ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ସମ୍ବିଧାନର ଅନ୍ୟ କେତେକ ଧାରା ସଂସଦର ଉଭୟ ଗୃହର ଦୁଇ-ତୃତୀୟାଂଶ ସଭ୍ୟଙ୍କ ସମର୍ଥନ ଲାଭ କଲେ ସଂଶୋଧନ ହୁଏ । ତୃତୀୟତଃ ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ଧାରାଗୁଡ଼ିକ ସଂଶୋଧନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଉଭୟ ଗୃହରେ ଦୁଇ-ତୃତୀୟାଂଶ ସଂଖ୍ୟା ଗରିଷ୍ଠତା ସହ ଅନ୍ୟୁନ ଅର୍ଦ୍ଧାଧିକ ରାଜ୍ୟ ବିଧାନ ସଭାମାନଙ୍କର ଅନୁମୋଦନ ନେବାକୁ ପଡ଼େ । ତେଣୁ ତୁମେ ଦେଖିଲ ଯେ, ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ସରଳରୁ ଜଟିଳ ସଂଶୋଧନ ପ୍ରଣାଳୀ ମଧ୍ୟକୁ ଯାଇ ପାରୁଛି ତାହା ପୁଣି ସଂଶୋଧନର ପ୍ରକାରକୁ ପ୍ରକାରକୁ ନେଇ ।

ସଂଘୀୟ ନୀତି :

ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ଭାରତରେ ସଂଘୀୟ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଛି । ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଦୁଇଟି ସରକାର ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ସରକାର ପୁରା ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଇଁ ଥାଏ ଯାହାକୁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାର କୁହାଯାଏ । ଅନ୍ୟଟି ରାଜ୍ୟ/ପ୍ରାଦେଶିକ ସରକାର, ଇଉନାଇଟେଡ୍ ଆମେରିକାରେ ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲାବେଳେ ବ୍ରିଟେନ୍‌ରେ ଐକିକ ସରକାର ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ଐକିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସାରା ରାଷ୍ଟ୍ରପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସରକାର ରହିଥାଏ ଓ ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା କେନ୍ଦ୍ରିଭୂତ ହୋଇଥାଏ ।

ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ସଂଘୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟବହାର କରିନାହିଁ । ଏହା କହେ ଯେ, ଭାରତ ହେଉଛି ସଂଘମାନଙ୍କର ସମ୍ମେଳନ । କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟ ସରକାର ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷମତାର ବଣ୍ଟନ । ଯେହେତୁ ଭାରତ ଏକ ସଂଘୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ସେପରି କ୍ଷମତାର ବଣ୍ଟନର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । କ୍ଷମତାର ତିନୋଟି ତାଲିକା ରହିଛି ଯଥା କେନ୍ଦ୍ର ତାଲିକା, ରାଜ୍ୟ ତାଲିକା ଓ ଯୁଗ୍ମ ତାଲିକା । ଏହି ତାଲିକା ବିଷୟରେ ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ଏହି ବଣ୍ଟନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପାଇଁ ଭାରତର ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କୁହାଯାଇପାରେ ।

ବିଚାରାଳୟର ଆଧିପତ୍ୟ ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଏକ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଲକ୍ଷଣ ଅଟେ । ସମ୍ବିଧାନର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଭାରତରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଗଠନ କରାଯାଇଛି । ଭାରତୀୟ ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରକୁ ଶାସନ, ଆଇନ ଅର୍ଥ ଓ ନ୍ୟାୟିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ କ୍ଷମତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି । ତେଣୁ ଭାରତୀୟ ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କେତେଗୁଡିଏ ଐକିକ ଲକ୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ । ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରଣେତାମାନେ ଦୁଇଟି ସରକାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କ୍ଷମତାର ବଣ୍ଟନରେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରକୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ରାଜ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟପାଳଙ୍କ ନିଯୁକ୍ତି ଏକକ କେନ୍ଦ୍ରିୟ ବିଚାରାଳୟ ଓ ଏକକ ନାଗରିକତ୍ୱ ଯଥା– ଆମ ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଐକିକ ପ୍ରକୃତିକୁ ସୂଚୀତ କରେ । ସେଥିପାଇଁ ଭାରତୀୟ ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଏକ ଅର୍ଦ୍ଧ ସଂଘ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଅର୍ଦ୍ଧ ସଂଘ : ଗୋଟିଏ ସଂଘୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇଟି ସରକାର ଯେଉଁଠାରେ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରକୁ ଅଧିକ କ୍ଷମତା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥାଏ ତାକୁ ଅର୍ଦ୍ଧ ସଂଘ କୁହାଯାଏ ।

ସଂସଦୀୟ ଗଣତନ୍ତ୍ର : ଭାରତ ଗୋଟିଏ ସଂସଦୀୟ ଗଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର । ଏହା ବ୍ରିଟିଶ ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ଆସିଅଛି । ଗୋଟିଏ ସଂସଦୀୟ ଗଣତନ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକା ଓ କାର୍ଯ୍ୟପାଳିକା ମଧ୍ୟରେ ସୁ-ସମ୍ପର୍କ ରହିଥାଏ। କ୍ୟାବିନେଟ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକାର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବଛାଯାଇ ଥାଆନ୍ତି। କ୍ୟାବିନେଟ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକା ନିକଟରେ ଉତ୍ତରଦାୟୀ ରହିଥାନ୍ତି। ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକାର ବିଶ୍ୱାସ ଭାଜନ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କ୍ୟାବିନେଟ୍ ତିଷ୍ଠି ରହେ । ଏହିପରି ଗଣତନ୍ତ୍ରରେ ରାଷ୍ଟ୍ରମୂଖ୍ୟ ନାମକୁ ମାତ୍ର ଥା'ନ୍ତି । ଭାରତରେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ହେଉଛନ୍ତି ରାଷ୍ଟ୍ରର ମୂଖ୍ୟ । ସାମ୍ବିଧାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ସମସ୍ତ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତିରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଷଦର ମୂଖ୍ୟ ଭାବରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ । ସମସ୍ତ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଷଦର ଉପଦେଶ କ୍ରମେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥା'ନ୍ତି ।

ମୌଳିକ ଅଧିକାର ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୌଳିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ:

ସୁଖକର ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଧିକାର ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ହକ୍‌ଦାର। ଗୋଟିଏ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସମସ୍ତ ନାଗରିକ ସମାନ ଅଧିକାର ଉପଭୋଗ କରିଥାନ୍ତି । ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନ ସେହି ଅଧିକାର ଗୁଡିକୁ ମୌଳିକ ଅଧିକାର ଭାବରେ ପ୍ରଦାନ କରିଛି ।

ମୌଳିକ ଅଧିକାର ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅଟେ । ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ଛଅଗୋଟି ମୌଳିକ ଅଧିକାର ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି । ମୌଳିକ ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତଶୀଳ ଓ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ । ଯଦି କୌଣସି ନାଗରିକର ମୌଳିକ ଅଧିକାର କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ତେବେ ସେ ବିଚାରାଳୟକୁ ଯାଇ ପାରିବ ତାର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ।

୪୨ ତମ ସମ୍ବିଧାନ ସଂଶୋଧନରେ ମୌଳିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ସମ୍ବିଧାନରେ ଯୋଗ କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ୧୧ ଗୋଟି ମୌଳିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ଅଧିକାର ଗୁଡିକ ବ୍ୟକ୍ତିର ରକ୍ଷା କବଚ ଥିବାବେଳେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଆନୁଗତ୍ୟ ଅଟେ ।

ବିଷୟ ଭିତ୍ତିକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୫.୫

(କ) ଭାରତ ଗୋଟିଏ ________ ରାଷ୍ଟ୍ର । (ଐକିକ, ସଂଘୀୟ, ଅର୍ଦ୍ଧ ସଂଘୀୟ)

(ଖ) ଗୋଟିଏ ସଂସଦୀୟ ଗଣତନ୍ତ୍ରରେ ________ ପ୍ରକୃତ କ୍ଷମତା ଉପଭୋଗ କରେ ।
(ଲୋକ, ରାଷ୍ଟ୍ରପତି, କ୍ୟାବିନେଟ୍)

(ଗ) ମୌଳିକ ଅଧିକାର ଗୁଡିକ ________ । (ନିରଙ୍କୁଶ, ସାବ୍ୟସ୍ତଶୀଳ, ଅସୀମିତ)

(ଘ) ମୌଳିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ________ ସମ୍ବିଧାନ ସଂଶୋଧନରେ ଯୋଗ କରାଯାଇଥିଲା ।
(୪୨ ତମ, ୪୪ତମ, ୪୬ତମ)

ରାଷ୍ଟ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ନୀତି :

ରାଷ୍ଟ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ନୀତି ଯାହା ଆଇରିଶ୍ ସମ୍ବିଧାନରୁ ଆସିଅଛି, ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଅଟେ । ଆମ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ଆମ ସମ୍ବିଧାନ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ନୀତିକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଅଛି । ଭାରତକୁ ଗୋଟିଏ ଜନମଙ୍ଗଳ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଥିବାବେଳେ ଯେପରି ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ହାତରେ ଧନ ଠୁଳ ନହୁଏ ସେଥିପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଛି ।

ଏକକ ସୁସଂହତ ନ୍ୟାୟପାଳିକା ବ୍ୟବସ୍ଥା:

ଭାରତରେ ଏକକ ନ୍ୟାୟପାଳିକା ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ନ୍ୟାୟପାଳିକା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥାନରେ ରହିଛି । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ତଳକୁ ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ରହିଛି । ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଅଧସ୍ତନ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଗୁଡିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିଥାଏ । ଭାରତର ନ୍ୟାୟପାଳିକା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକ ପିରାମିଡ୍ ସଦୃଶ୍ୟ ଯେଉଁଥିରେ ତଳ ସ୍ତରରେ ନିମ୍ନ ଅଦାଲତ ମଧ୍ୟମ ସ୍ତରରେ ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଓ ଉପରି ସ୍ତରରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ରହିଛି ।

ବିଚାରାଳୟର ସ୍ୱାଧୀନତା :

ଭାରତୀୟ ନ୍ୟାପାଳିକା ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଓ ନିରପେକ୍ଷ ଅଟେ । ଭାରତୀୟ ନ୍ୟାୟପାଳିକା ବ୍ୟବସ୍ଥାପିକା ଓ କାର୍ଯ୍ୟପାଳିକା ଠାରୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଅଟେ । ବିଚାରପତିମାନେ ଯୋଗ୍ୟତା ଭିତ୍ତିରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥା'ନ୍ତି ଓ ଅତି ସହଜରେ ବହିଷ୍କାର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ତୁମେ ସ୍ୱାଧୀନ ବିଚାରାଳୟ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟାୟ ୧୨ରେ ପଢ଼ିବ ।

ଏକକ ନାଗରିକତ୍ୱ :

ଆମେରିକା ପରି ସଂଘୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ନାଗରିକ ପାଳନ ଦ୍ୱୈତ ନାଗରିକତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥା'ନ୍ତି । ଭାରତରେ ଏକକ ନାଗରିକତ୍ୱ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ । ଜନ୍ମସ୍ଥାନ କିମ୍ବା ବାସସ୍ଥାନ ବ୍ୟତିରକେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ଭାରତର ନାଗରିକ ଅଟେ । ଭାରତର ନାଗରିକ ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀ ହେଲେ ମଧ ସେ କେବଳ ଭାରତର ନାଗରିକ । ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକ ଭାରତର ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଚାକିରୀ କରିପାରିବେ ଓ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅଧିକାର ସମାନ ଭାବରେ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଉପଭୋଗ କରିପାରିବେ ।

ସାର୍ବଜନୀନ ସାବାଳକ ଭୋଟ ପ୍ରଥା :

ଭାରତୀୟ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଟିଏ ଭୋଟ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ, ଧର୍ମ ଓ ଲିଙ୍ଗ ବ୍ୟତିରକେ ଯେଉଁ ନାଗରିକ ୧୮ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ହୋଇଥିବ ସେ ନିର୍ବାଚନରେ ଭୋଟ ଦେଇ ପାରିବ । ସାର୍ବଜନୀନ ଭୋଟ ପ୍ରଥା ମାଧ୍ୟମରେ ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ଭାରତରେ ରାଜନୈତିକ ସମାନତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିଛି ।

ଜରୁରୀକାଳୀନ ବ୍ୟବସ୍ଥା :

ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରଣେତାମାନେ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ବଳରେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ, ଏପରି ସମୟ ଆସିବ ସରକାର ସାଧାରଣ ସମୟରେ ଠିକ୍ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ସେହି ପରିସ୍ଥିତିକୁ ମୁକାବିଲା କରିବା ପାଇଁ ସମ୍ବିଧାନ ଜରୁରୀକାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛି । ଜରୁରୀ ପରିସ୍ଥିତି ତିନି ଭାଗରେ ଯଥା (୧) ଜାତୀୟ ଜରୁରୀ ପରିସ୍ଥିତି (୨) ରାଷ୍ଟ୍ରପତୀୟ ଶାସନ (୩) ଅର୍ଥନୈତିକ ଜରୁରୀ ପରିସ୍ଥିତି ।

ବିଷୟ ଭତ୍ତିକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ୫.୬

ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(କ) ଆମେରିକାରେ ________ ନାଗରିକତା ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । (ଏକକ, ଦ୍ୱୈତ, ଅସ୍ଥାୟୀ)

(ଖ) ଏକକ ନାଗରିକତ୍ୱରେ ________ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । (ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତି ତା'ର ରାଜ୍ୟର ନାଗରିକ, ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଷ୍ଟ୍ରର ନାଗରିକ, ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତି ଜନ୍ମସ୍ଥାନର ନାଗରିକ ।)

(ଗ) ଭାରତର ସର୍ବନିମ୍ନ ଭୋଟଦାନର ବୟସ ________ ଅଟେ । (୧୮, ୨୧, ୨୬)

(ଘ) ସମ୍ବିଧାନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଜରୁରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ________ ସମୟରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଏ । (ସାଧାରଣ ସମୟରେ, ଅସ୍ୱାଭାବିକ ସମୟ, ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ)

ତୁମେ କ'ଣ ଶିକ୍ଷା କଲ

ଗୋଟିଏ ସମ୍ବିଧାନ ଗୋଟିଏ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତାର ପ୍ରତୀକ । ଗୋଟିଏ ମୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସରକାରର ଗଠନ ପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ବିଧାନରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥାଏ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଂକଳ୍ପରୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଗୋଟିଏ ସମ୍ବିଧାନ ସଭା ସମ୍ବିଧାନର ଚିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ଯେଉଁଥିରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆଶା ଓ ଆକାଂକ୍ଷା ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ ।

ସମ୍ବିଧାନର ପ୍ରସ୍ତୁତ କାର୍ଯ୍ୟ ୨୬ ନଭେମ୍ବର ୧୯୪୯ରେ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଯାହା ସମ୍ବିଧାନ ସଭା ଗୃହୀତ କରିଥିଲା । ସମ୍ବିଧାନ ୨୬ ଜାନୁଆରୀ ୧୯୫୦ ମସିହାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା ।

ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରସ୍ତାବନାରୁ ଆରମ୍ଭ ଯାହା ଭାରତକୁ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ, ସମାଜବାଦୀ, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ, ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାବେ ଘୋଷଣା କରିଛି । ଭାରତର ସମସ୍ତ ନାଗରିକଙ୍କୁ ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଦାନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତାବନା ଘୋଷଣା କରେ । ପ୍ରସ୍ତାବନାରେ ଭାତୃତ୍ୱ ଭାବର ବିକାଶ, ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଦେଶର ଏକତା ଓ ଅଖଣ୍ଡତା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଛି ।

ଭାରତର ସମ୍ବିଧାନରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ରହିଛି । ଏହା ପୃଥିବୀର ଦୀର୍ଘତମ ସମ୍ବିଧାନ ଓ ଏହା ନମନୀୟ ଓ ଅନମନୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ଏକ ସମ୍ମିଶ୍ରଣ । ସମ୍ବିଧାନ ଗୋଟିଏ ଦୃଢ଼ କେନ୍ଦ୍ର ମାଧ୍ୟମରେ ଅର୍ଦ୍ଧ ସଂଘ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଛି । କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ କ୍ଷମତାର ବିକେନ୍ଦ୍ରିକରଣ ବିଷୟରେ ବିଷଦ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ଭାରତର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଓ ରାଜ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଉପୁଜୁଥିବା ବିବାଦର ସମାଧାନ କରୁଛି ।

ଭାରତର ସଂସଦୀୟ ଗଣତନ୍ତ୍ର ରହିଛି । ମନ୍ତ୍ରୀ ପରିଷଦ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ପ୍ରକୃତ କ୍ଷମତା ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି ଓ ସଂସଦ ନିକଟରେ ଉତ୍ତରଦାୟୀ ରୁହନ୍ତି ।

ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ମୌଳିକ ଅଧିକାର ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି ଯାହା ସାବ୍ୟସ୍ତଶୀଳ । ଦଶଗୋଟି ମୌଳିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ବିଧାନ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ରାଷ୍ଟ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନାମା ନୀତି ଜନମଙ୍ଗଳ ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଇଁ ଏକ ଦୃଢ଼ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।

ପାଠ୍ୟାନ୍ତ ଅଭ୍ୟାସ

୧। ସମ୍ବିଧାନରେ ପ୍ରସ୍ତାବନାର ଗୁରୁତ୍ୱ କ'ଣ ?

୨। ଭାରତୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷର ଅର୍ଥ ଓ ଗୁରୁତ୍ୱ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୩। ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନର ଦର୍ଶନ କ'ଣ ?

୪। ଗୋଟିଏ ଲିଖିତ ସମ୍ବିଧାନ ଗୁରୁତ୍ୱ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କର ।

୫। ନମନୀୟ ଓ ଅନମନୀୟ ସମ୍ବିଧାନ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦର୍ଶାଅ ।

୬। ଭାରତକୁ ଏକ ସଂଘୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାବରେ ସଂକ୍ଷେପରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୭। ସଂକ୍ଷେପରେ ଉତ୍ତର ଦିଅ –

(କ) ନ୍ୟାୟାଳୟର ସ୍ୱାଧୀନତା ।

(ଖ) ସୁସଂହତ ବିଚାରାଳୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଏକକ ସୁସଂହତ ବିଚାରାଳୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ।

(ଗ) ସାର୍ବଜନୀନ ଭୋଟ ପ୍ରଥା ।

ବିଷୟ ଭିତ୍ତିକ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀର ଉତ୍ତର

୫.୧

୧ (ଖ) ୨ (ଗ) ୩ (ଘ)

୫.୨

୧। ସବୁ ଧର୍ମକୁ ସମ୍ମାନ

୨। ଅର୍ଥନୀତିରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା

୩। ଜାନୁଆରୀ ୨୬, ୧୯୫୦

୫.୩

୧। ଉଚିତ ଅଧିକାର ଅଟେ ।

୨। ଚିନ୍ତା ଓ ମତ ପ୍ରକାଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ।

୫.୪

(କ) ମୌଳିକ ଆଇନ୍ (ଖ) ଜାନୁଆରୀ ୨୬, ୧୯୫୦

(ଗ) ୩୯୫ ଧାରା (ଘ) ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ ସଭା

୫.୫

(କ) ଅର୍ଦ୍ଧ ସଂଘ (ଖ) କ୍ୟାବିନେଟ୍

(ଗ) ସାବ୍ୟସ୍ତଶୀଳ (ଘ) ୪୨ ତମ ସମ୍ବିଧାନ ସଂଶୋଧନ

୫.୬

(କ) ଦ୍ୱୈତ (ଖ) ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତି ତା'ର ରାଷ୍ଟ୍ରର ନାଗରିକ

(ଗ) ୧୮ ବର୍ଷ (ଘ) ଅସ୍ୱାଭାବିକ ସମୟ

ପାଠ୍ୟାନ୍ତ ଅଭ୍ୟାସ ପାଇଁ ସୂଚନା :

୧। ଭାଗ ୫.୪ ଦେଖ

୨। ଭାଗ ୫.୫ ଦେଖ

୩। ଭାଗ ୫.୮ ଦେଖ

୪। ଭାଗ ୫.୯ ଦେଖ

୫। ଭାଗ ୫.୯ ଦେଖ

୬। ଭାଗ - ୫.୧୦ ଦେଖ

୭। (କ) ଭାଗ - ୫.୧୦ (ବିଚାରାଳୟର ସ୍ୱାଧୀନତା) ଦେଖ

(ଖ) ୫.୧୦ (ଏକକ ସୁସଂହତ ନ୍ୟାୟପାଳିକା ବ୍ୟବସ୍ଥା) ଦେଖ

(ଗ) ୫.୧୦ (ସାର୍ବଜନୀନ ସାବାଳକ ଭୋଟ ପ୍ରଥା) ଦେଖ ।